

NEWS – ZPRÁVY

Artifacts – Images – Texts. Archaeology and the Historiography of Sound (ISGMA, Würzburg, 25.–29. 9. 2023)

Muzikologické oddělení würzburské univerzity patří k významným centrům hudebně archeologického výzkumu. Není proto divu, že v pořadí již dvanáctý ročník setkání Mezinárodní skupiny pro výzkum hudby v archeologii (International Study Group on Music Archaeology, www.musicarchaeology.org), které proběhlo v posledním zářijovém týdnu, hostila jedna z nejvýznamnějších barokních památek UNESCO na území Evropy – palác knížecího biskupství (tzv. Würzburger Residenz). Konference se koná pravidelně jednou za dva roky (předchozí ročník viz *Chroustovský 2022*), proto trvá týden a je intenzivně vyplněna příspěvků, ale i workshopy a koncerty. Již podruhé byla pořádána hybridní formou, přičemž většina z účastníků byla přítomna osobně, což je pochopitelné vzhledem ke specifické náplni zahrnující reprodukované i živé hudební ukázky, koncerty či sdílení zkušeností s replikami. Konference, jejíž chronologický a geografický rozsah zůstává neomezen, sestávala z 15 sekcí čítajících celkem 45 příspěvků, z toho 9 posterů.

ISGMA slouží již od svých počátků jako platforma pro diskuse v interdisciplinárním rámci. Letošní téma posunulo těžiště zájmu zejména k historické muzikologii, filologii a ikonologii. Specifičnost využití historických písemných pramenů demonstrovala úvodní keynote S. Hagela (např. 2009) o pojetí harmonie ve starověkém Řecku. Hypotézy se pohybovaly od čistě hudebně teoretického konceptu po specifický druh hudebního nástroje či tělesa. Následovala sekce o multikulturních a mezikulturních perspektivách věnovaná vývoji hudby v mladém paleolitu (M. Praxmarer), srovnání nástrojů starověkého Egypta a Řecka (J. Lloyd) a instrumentáři Mayské civilizace (M. Howell), dále sekce o recentních nálezech a jejich historických kontextech s příspěvků o strunných nástrojích středoasijských stepí (G. Kolltveit, A. Tazhekeyev a G. Curie) a místním středověkém dechovém nástroji z historického centra Würzburgu (B. Spies). Následovala veřejně přístupná přednáška o symbolice osla hrajícího na harfu (potažmo příbuzné strunné nástroje) v historických a ikonografických pramenech (N. Thym), jež byla součástí zahájení (O. Wiener) výstavy *Musical instruments and animals* prezentující zajímavé aspekty vzájemné provázanosti nástrojů a zvířecí říše na materiální a technické, ale i symbolické a rituální rovině. Výstava probíhala pouze během konferenčního týdne, byla umístěna v malé galerii sousedící s hlavním toskánským sálem a navazovala na rozsáhlejší archeomuzikologicky zaměřenou expozici *Mus-ic-on! Klang der Antike* (Leitmer *et al.* 2019).

Druhý konferenční den tvořily čtyři paralelní programy, dva praktické workshopy, teoretický seminář a komentovaná prohlídka sbírky antického umění *Antikensammlung des Martin von Wagner Museums* (www.phil.uni-wuerzburg.de/archaeologie/antikensammlung), která je umístěna přímo v prostorách Würzburké rezidence. Workshopy se zaměřily na možnosti rekonstrukce pravěkých harf, v tomto případě fragmentu z halštatské lokality Fritzens-Pirchboden v Rakouských Alpách (G. Heel, M. Schick, G. Tomedi, U. Töchterle, N. Thym),¹ a praktickou výrobu pravěkých keramických chřestítek (K. Tatorň) vycházející ze zkušeností získaných v rámci nedávného polského projektu (*Gruszczynska-Ziótkowska et al.* 2021). Teoretický seminář (F. Leitmeir, D. Shehata) se věnoval přípravě příručky hudební archeologie, jež započala před deseti lety a jejíž dosavadní editoři (Howell *et al.* v *přípravě*) otevřeli charakter i náplň knihy k diskusi mezi zainteresovanými účastníky, kteří tvořili naprostou většinu z přítomných. Hlavní otázky směřovaly k klíové skupině, obsahu

¹ Viz https://www.uibk.ac.at/archaeologien/forschung/arbeitsgemeinschaften/musikarchaeologie/harfe/harfe_fritzens.html.

a formě. Obecná příručka je pro specialisty hudební archeologie zbytečná, zatímco pro specialisty či studenty jiných disciplín by mohla být velmi užitečná, stejně jako pro odbornou či laickou veřejnost. Z hlediska obsahu je otázkou, zda představit všechny obory, které se podílí na interdisciplinárním charakteru hudební archeologie, určitě je však třeba zahrnout základní teoretické a metodologické rámce a specifika výzkumu dle jednotlivých civilizačních okruhů. Původní představa tištěné knihy zdá se již překonaná, neboť v případě tak dynamicky se rozvíjející výzkumu, je dnes preferována snadno aktualizovatelná e-kniha, i když byla diskutována i možnost otevřeného webového portálu, či autorského kolektivu (je žádoucí, aby příslušné kapitoly tvořili zkušení specialisté, ale otázky výrazně odlišných přístupů v rámci dané specializace a vůbec jejich ne/zařazení do obecné příručky zůstávají i nadále otevřené.

Důraz na historické prameny a jejich konfrontaci s těmi archeologickými přetrvával i v dalších dnech. Přednášky byly tematicky zaměřené na určitou kategorii nástrojů (staroegyptská flétna Nai – M. Maged, M. Mamdouh; anglosaské plátkové nástroje z Ipswich – L.-A. Taylor; keramické bubny středověké Andalusie – A. M. S. Bento; kolektivní hra na Panovy flétny v původních jihoamerických kulturách – J. Pérez de Arce; rohy z mořských ulit v novověkých Čechách – M. Ondříčková, L. Chroustovský), specifickou oblast využití (starořecká mystéria – S. Perrot; zvuky čínského válečnictví – K. Xu), metodiku (tzv. nesmyslné nápisy v hudebních kontextech – A. Gandossi-Boshnakova), ale i další témata (statické prvky starověkých řeckých tanců – L. Gianvittorio-Ungar; konzervativní a inovativní aspekty staré čínské hudby – J. Bonan; filologický rozbor středověké čínské novely – B. Congcong).

Významnou součástí konference byly příspěvky založené na studiu ikonografických pramenů, z nichž významnou oblastí je řecké vázové malířství (vizualizace zvuků – G. Gerleignery, M.-L. Herzfeld-Schild, role sirén – F. V. Cerqueira, loutna pandura – J. P. Charest), neméně významné jsou však četné prameny z území dnešní Číny (metodika výzkumu – J. Fang; difuze kulturních prvků – X. Wang; plastiky na bronzových bubnech či gonzích – R. Huang; sestavy kamenných či bronzových gongů starověké Číny – X. Fang). K dalším zastoupeným oblastem patřil starověký Egypt (hudebníci a tanečníci – N. K. El Malt), Přední východ (bubeníci jako ikony či indexy – A. Aioanei, R. Hunziker-Rodewald), starověká Indie (trojice bubnů – D. Gupta), Střední Amerika (palácové umění klasického Mayského období – M. Cuirá), či jihovýchodní Asie (středověké gongy na Jávě a v Kambodži – N. Arsenio).

Ani v rámci letošní ISGMA nechyběly příspěvky zaměřené výrazně experimentálně, zejména na rekonstrukce a replikace (instrumentář starověkého Egypta – H. Köpp-Junk; výroba usňové blány mezopotámských kotlových bubnů na základě historických pramenů – D. Sánchez Muñoz; aulos z Pompejí – K. Wyslucha, S. Hagel; aulos z Azaila ve Španělsku – R. Jimenez Pasalodos, S. de Luis Mariño; repliky a vzdělávání – E. Fock), ale též akustický výzkum (starověké čínské zvonkohry – Q. Wang, T. Ng; keramická a kovová chřestidla na území Polska – K. Tatoń, I. Czajka; středověké poutnické rolničky a zvonky – A. Gruszczyńska-Ziółkowska), psychoakustika (eneolitické keramické rohy v jeskyních a pod převisy – A. Schlauch, J. Schween), využití virtuální reality (R. Till) či obecnější reflexe (experiment v čínské archeomuzikologii – Z. Wang).

Výsadou archeohudebních setkání jsou, kromě striktně vědeckého obsahu, také rekonstrukce hudebních nástrojů prezentované v rámci příspěvků, posterů. Mnohdy jsou dokonce nástroje na určitém místě k dispozici ke studijním účelům, samozřejmě za stálého dohledu jejich zhotovitelů či držitelů. Další neodmyslitelnou složku tvoří dva večerní koncerty přístupné zdarma také široké veřejnosti. Středeční večer patřil tradičním loutnám z prostředí Předního východu a Magrebu představeným na základě repertoáru tradičních hudebních forem, ale i moderních kompozic. Čtvrteční večer byl pojat spíše jako popularizační přednášky s hudebními ukázkami. Letos bylo na programu srovnání tradiční tamburíny dof a staroegyptských náleží (M. Maged, Z. Ahmed), dále srovnání akustických možností římského cornu a barokních trubek (T. Rute) a netradičně, ale zajímavě pojaté vyprávění o rituální roli dvojice rohů (organických, bronzových i z drahých kovů) v pravěku Irska (S. O'Dwyer, J. Schween).

Z mého pohledu je pro budoucnost ISGMA nejvýznamnější její interdisciplinární charakter. Vzhledem k tematické šíři studia minulých hudebních kultur, nástrojů, areálů i akustiky si perspektivu tohoto odborného fóra ani jinak představit nelze. Četnost účastníků neklesá, těžiště konference sice patří jádru specialistů, kteří se hudební archeologii věnují intenzivně a delší dobu, nicméně mezi účastníky je celá řada mladých badatelů či badatelek z příbuzných disciplín. V odborných debatách zaznívají nejen potřebné kritické názory, ale je v nich cítit společná chuť zabývat se hudbou v minulosti, studovat nové nálezy, klást si nové otázky či vyvíjet nové metody, ale také kriticky reflektovat vlastní výsledky a zkušenosti. Tradiční forma publikování příspěvků v rámci řady Orient-Archäologie (naposledy *Eichmann et al. 2019*) byla již od minulého ročníku nahrazena novým mezinárodním recenzovaným časopisem *Journal of Music Archaeology* (*Shehata et al. 2023*; <https://jma.vlg.oeaw.ac.at>) vydávaným Rakouskou akademií věd.

Luboš Chroustovský

Literatura

- Eichmann, R. – Fang, J. – Koch, L. C. (eds.) 2019: Music Archaeology from the Perspective of Anthropology. papers from the 10th Symposium of the ISGMA at the Hubei Provincial Museum, Wuhan, China, 21–25 October, 2016. Studien zur Musikarchäologie XI. Orient-Archäologie 40. Rahden/Westf.: Marie Leidorf.*
- Gruszczyńska-Ziółkowska, A. – Tatoń, K. – Czajka, I. 2021: Wydobyte z ciszy. Warszawa: Instytut Muzykologii Uniwersytetu Warszawskiego.*
- Hagel, S. 2009: Ancient Greek Music. A New Technological History. Cambridge: Cambridge University Press.*
- Howell, M. – Lawson, G. – Hagel, S. (eds.) v přípravě: The Concise ISGMA Handbook of Music Archaeological Practice. ISGMA.*
- Chroustovský, L. 2022: Zpráva z konference Sound as Material Culture: Experimental Archaeology and Ethno-Archaeology (ISGMA, Berlin, 1.–5. 11. 2021). Acta Fakulty filozofické ZČU v Plzni 14, 75–78. <https://doi.org/10.24132/actaff.2022.14.1.6>*
- Leitmer, F. – Shehata, D. – Wiener, O. (eds.) 2019: Mus-ic-on! Klang der Antike. Zur Ausstellung im Martin von Wagner Museum der Universität Würzburg 10. 12. 2019 bis 12. 7. 2020. Würzburg: Würzburg University Press.*
- Shehata, D. – Leitmer, F. – Wystucha, K. – Hagel, S. 2023: Editorial. Journal of Music Archaeology 1, 7–8. <https://doi.org/10.1553/JMA-001-00>*